

VROOOOM

KAN VI STOPPA BULLRET?

Allt fler villaägare blir störda av buller. Många har svårt att sova. Andra kan inte njuta av sin uteplats för att långtradare, tåg eller flyg dånar utanför knuten. Villaägaren har kartlagt Bullersverige. Hur mycket oljud ska vi behöva tåla?

TEXT: MARIANNE HÜHNE VON SETH FOTO: SCANPIX

Trafiken ökar och antalet tunga långtradare blir fler, liksom antalet starter och landningar på våra flygplatser.

Det byggs vindkraftverk, industrier, nya järnvägsspår, vägar och busstoppar som i värsta fall hamnar väldigt nära villa-bebyggelse.

Nästan var tredje svensk får stå ut med trafikbuller över de gällande riktvärdena, varav två miljoner i sin egen bostad, enligt Socialstyrelsens senaste miljöhälsorapport.

Bengt-Olov Östlund och hans hustru bor i en trevlig villa i Kumla. De vittnar om buller från passerande tåg som bara blivit värre. Det beror på att järnvägen intill deras hus på senare år har anpassats för att klara fler och snabbare tåg.

– Jag har bott här i 22 år och ljudnivån har ökat otroligt mycket. Det är framför allt godstrafiken som blivit bullrigare. Godstågen kan ha dubbla diesellok och kanske 45 vagnar, berättar Bengt-Olov Östlund.

Dävarande Banverket installerade treglasfönster för några år sedan och det »

ARBETAR MED BULLERFRÅGAN
Karin Blidberg, jobbar med bullerfrågor hos Trafikverket, och hon medger att de måste prioritera de mest bullerstörda. Pengarna räcker inte till att åtgärda alla borden som ligger över riktvärdena för störande ljud. Mats Nilsson är bullerforskare och menar att buller kan ha negativa effekter för hälsan.

hjälp mot bullret i sovrummet. Men i resten av huset är problemen stora, för att inte tala om utomhus.

Bent-Olov har mätt upp nivåer mellan 85 och 90 decibel på sin uteplats. Riktvärdet för enstaka toppar utomhus är 70 decibel. Många grannar har samma problem.

– Vi samlade in underskrifter från 75 personer och skickade listorna till Trafikverket. Svaret blev att det inte finns pengar men att vi finns med i planeringen för år 2018. Det är vi inte hjälpta av nu. Ett bullerplank i gummi som bara är 75 cm högt skulle få bort 90 procent av bullret, men ett sådant får vi inte, berättar Bengt-Olov Östlund.

Han är inte ensam om att slåss för rätten till en normal ljudnivå. Villaägarnas Riksförbund driver många sådana här fall och det händer att villaägare går ihop i fristående intresseföreningar för att stå starka, som exempelvis "Aktionsgruppen mot Brommaflyget" och föreningen "Bonde mot buller i norra Sollentuna".

Snårskog av olika riktvärden

Att reda ut hur mycket ljud man ska få tåla i sitt eget vardagsrum eller i sin trädgård är inte helt lätt. Det finns en snårskog av riktvärden och rekommendationer att ta fasta på (se faktaruta). Värdena är olika beroende på typ av buller och vilken tid på dygnet det bullrar. Man skiljer också mellan enstaka toppar och medelvärde per dygn. Enkelt uttryckt får man stå ut med enstaka toppar så länge de inte överskrider ett visst värde och under förutsättning att medelvärdet per dygn inte heller överstigs.

Vidare gäller olika toleransnivå för inomhus- och utomhusmiljön. Den som är störd inomhus kan få hjälp med isoleran-

de fönster i sovrummet, men kanske inte i vardagsrummet. Vissa kommuner, som exempelvis Stockholm, åtgärdar överhuvudtaget inte bullerstörningar utomhus. Riktvärdena som riksdagen har antagit är inte bindande utan bara en rekommendation, vilket försvårar att få igenom ersättningskrav.

Vår granskning visar att man trots höga ljudnivåer över riktvärdena kan få avslag på bullerdämpande åtgärder. Myndigheter och kommuner hävdar ibland att de bara kan prioritera de allra värsta fallen.

"Ungdomar och äldre är minst störda medan 40–65 åringar är mest känsliga."

Och det kan ta lång tid.

Många gånger räcker det inte heller att sätta upp bullerplank. Det finns villaägare som har störningar som inte når upp till riktvärdena och som ändå är svårt störda.

Hur störd man blir handlar inte bara om antalet uppmätta decibel. Ligger vinden på ökar ljudet. Bor man i ett normalt tyst område blir ljuden mer framträdande än om bakgrundsmiljön redan är bullrig. Det finns en debatt kring ljudnivåerna för vindkraftverk, som idag har samma regler som industrianläggningar men där Naturvårdsverket anser att kraven måste skärpas.

Mats Nilsson är bullerforskare och docent vid Stockholms Universitet och Karolinska institutet.

– Bullerstörningar är en negativ faktor i livsmiljön, säger han.

Forskning visar att den som utsätts för

störande ljud hela tiden blir både trött och irriterad och kan få koncentrations-svårigheter. Sömnstörningar, högt blodtryck och försämrad inlärning kan vara andra följder. Ny forskning, bland annat i Danmark, visar också en förhöjd risk att drabbas av stroke.

– Lågfrekvent ljud från exempelvis långträdare är värst, liksom ljudet från ventilationsanläggningar. Det kan också vara påfrestande med ljud som pågår oförändrat under en längre tid, som exempelvis vinandet från en vindkraftanläggning, säger Mats Nilsson.

Sjungande koltrast = 60 dB

Ljud som vi uppfattar som trevliga är lättare att överse med, även om de kan vara nog så höga. Mats Nilsson har registrerat 60 decibel från en sjungande koltrast, vilket är en bra bit över gällande riktvärden för trafikbuller, oavsett om man befinner sig inom- eller utomhus.

Han berättar att det även finns stora individuella skillnader. En studie visar att ungdomar och äldre är minst störda, medan åldersgruppen 40–65 år är mest känslig för buller.

Förklaringen skulle enligt Mats Nilsson kunna vara att medelålders arbetar hårt samtidigt som de har en intensiv fritid. Därför är de mer lättstörda eftersom de är beroende av ostörd vila för att orka med, men forskarna vet inte säkert. I vart fall förefaller det inte vara någon skillnad mellan män och kvinnor vad gäller ljudkänslighet.

– Den allra bästa lösningen skulle vara att minimera bullret vid källan. Det kan exempelvis innebära att ta bort dubbdäck och att ha tyst asfalt.

Mats Nilsson tycker att det råder ett **»**

FAKTA OM BULLER

Riksdagen har beslutat om riktvärden för bullerstörningar. De är inte bindande utan rekommenderade maximala nivåer. Riktvärdena är beräknade efter den andel störda som staten anser kan vara acceptabelt.

Vid trafikbuller är 2–10 procent av de berörda störda även om riktvärdena inte överstigs.

Notera att decibel följer en logaritmisk skala. Det betyder att en ökning från 30 till 40 decibel i praktiken är en tiodubbling av ljudnivån. Att jämföra decibeltal är svårt eftersom en avgörande faktor är avståndet till ljudkällan. Vindriktning, andra bakgrundsljud och akustik har också betydelse för hur örat uppfattar buller. Vid mätningar viktas olika faktorer, vilket innebär att decibeltal inte alltid är exakt jämförbara.

30 dB	riktvärde för genomsnittlig ljudnivå inomhus vid trafikbuller
40 dB	enligt rättspraxis maximal ljudnivå utomhus för vindkraftverk när det blåser 8 sekundmeter på tio meters höjd.
40 dB	40 decibel
45 dB	riktvärde för maximal ljudnivå inomhus på natten för trafikbuller
45 dB	enligt norm acceptabel nivå på industribuller kl 18.00–22.00
50 dB	enligt norm acceptabel nivå för industribuller dagtid
50–60 dB	normalt samtal
55 dB	riktvärde för genomsnittlig ljudnivå utomhus vid fasaden vid störningar från väg, järnväg och flyg
60 dB	Uppmätt ljudnivå på fågelsång (koltrast)
70 dB	riktvärde för maximal ljudnivå vid uteplats i anslutning till bostad.
80–90 dB	passerande godståg
100 dB	diskotek, rockkonsert

Här ligger ansvaret för bullerstörningar

OM LJUDET KOMMER FRÅN ...

Industri, ventilationsanläggningar m m
Tågtrafik, statlig
Spårtrafik, lokal och regional
Vägtrafik, statliga vägar
Flyg
Vindkraftverk
Grannens värmepump
Klockringning från kyrka

... SÅ VÄNDER DU DIG TILL:

Näringsidkaren eller fastighetsägaren
Trafikverket
Kommun, landsting
Trafikverket
Den som driver anläggningen,
markägaren
Fastighetsägaren
Den kyrkliga samfälligheten

COLOURBOX.COM

irriterande lågt intresse politiskt, både på departementsnivå och i kommunerna, för att komma till rätta med bullret i samhället.

Den som vill klaga på bullernivåerna i sin villa måste först ta reda på varifrån ljudet kommer, för att därefter vända sig till rätt instans. Huvudregeln är att riksvägar och järnvägen sorterar under Trafikverket (tidigare Vägverket och Banverket) medan flygbuller är Swedavias avdelning (tidigare Luftfartsverket).

Kommunerna har ansvaret för lokala vägar, gator och lokal spårtrafik. Fastighetsägare och företag är skyldiga att hålla bullret från industrier, ventilation och terminaler på rätt nivå. Färska exempel på ovälkomna överraskningar är bussdepåer eller avfallshantering som plötsligt placeras tätt inpå villabebyggelse.

Boverket konstaterar i sina rekommendationer att bullerfrågorna är svåra att hantera genom att olika lagstiftningar är berörda. Plan- och bygglagen gäller för nybyggen samt miljöbalken när det gäller befintlig bebyggelse.

Det finns tre typer av kompensation som kan komma i fråga om man har stora bullerstörningar: bullerdämpande åtgär-

der, ersättning för värdeminskning på huset och/eller att få sänkt taxeringsvärde.

Fönster med isolerglas är det vanligaste sättet att få acceptabel ljudnivå inomhus medan bullerplank kan vara en lösning att få ner ljudet även utomhus från trafik och järnväg. Isolering av fasad som vetter mot den störande vägen eller järnvägen är ytterligare en möjlighet.

Karin Blidberg är biträdande nationell samordnare av bullerfrågor på Trafikverket. Hennes uppgift att få till en samsyn i

”Pengarna räcker inte för att åtgärda alla bostäder där riktvärdena överskrids.”

hela landet så att bullerstörningar hantearas lika, oavsett var man bor.

– Vi har inte tillräckligt med pengar att åtgärda alla bostäder där riksdagens riktvärden överskrids. Vi prioriterar de mest störda, de som har toppar på mer än 55 decibel fler än fem gånger per natt i sitt sovrum. säger Karin Blidberg.

Riksdagens riktvärden gäller emellertid alla rum i hemmet, men Trafikverket (tidigare Banverket och Vägverket) åtgärdar bara i sovrum för att minska sömnstörningar till följd av järnvägsbuller. Handlar det däremot om störningar från vägtrafik, ja då blir husets alla rum isolerade.

Tusentals får bullerhjälp varje år

Flera tusen människor anmäler varje år bullerstörningar. Trafikverket utreder då bullernivån, som i de flesta fall ligger under den maximala nivån 55 decibel. Under den senaste tioårsperioden har 22 500 bostäder längs järnvägar blivit åtgärdade. Förra året fick 4 000 personer som blev störda av ljud från statliga vägar någon form av hjälp från Trafikverket. Motsvarande siffra för järnväg är drygt 3 000 personer.

– Vi fortsätter kommande år med skyddsåtgärder för de mest bullerutsatta. Det effektivaste sättet att nå riksdagens riktvärden är dock inte att åtgärda alla hem med nivåer som är högre än riktvärdena. För att nå målen är det fordonen, vägbanor och järnvägsräls som måste bli tystare, anser Karin Blidberg. ♦ ”

I SOLLENTUNA MULLRAR DET. Visst får man tåla en hel del ljud om man bor i en storstad, men man bör åtgärda det som kan åtgärdas anser Gunnar Lustig.

Föreningar skapar opinion mot bullret

Sollentuna är en av Sveriges mest bullerdrabbade kommuner. Här finns både flygbuller, vägbuller och järnvägsbuller. Allt på en gång. Flera lokala föreningar kämpar för att få ner bullernivåerna till rimliga gränser.

TEXT: MARIANNE HÜHNE VON SETH FOTO: FREDRIK STEHN

Gunnar Lustig arbetar i styrelsen i den lokala villaägareföreningen i Norrviken, som är en naturskön del av Sollentuna, några mil norr om Stockholm. Det är Gunnar som är experten på bullerproblematiken, som är en viktig fråga för föreningen.

– Problemet är att det aldrig är tyst. I väster finns bruset från E4:an, i öster järnvägen med bullriga godståg och över huset har vi flyget från Arlanda, säger Gunnar Lustig.

Han bor med hustrun i hennes barn-doms-hem, byggt 1938, de har själva bott permanent i huset sedan slutet av 80-talet. Då var det inte så stora störningar, men nu passerar 460 tåg per dygn 200 meter från huset. På andra sidan huset dundrar långtra-darna fram på E4:an, 300 meter bort. Och det finns inga bullervallar.

– Problemet är att Trafikverkets mätningar bygger på simulerade terrängförhållanden som lagts in i en dator. Självt har jag kontrollerat verkligheten med hjälp av bullermätare. Maxvärdena ligger då långt över riktvärdena.

Bra gehör från kommunen

Norrvikens Villaägareförening har genom Gunnar skrivit till Trafikverket, utan att få något svar. Swedavia har uppvaktats med ett PM från föreningen.

Sollentuna kommun driver också frågan att få ner bullret för att göra kommunen mer attraktiv som boendeanternativ.

– Vi har fått bra gehör för våra synpunkter där.

Gunnar Lustig tror på samarbete med andra lokala föreningar för att få mer tyngd i opinionsarbetet. I Sollentuna finns fler lokala villaägareföreningar, bland

annat i Viby som också är hårt drabbat. Därutöver finns föreningar som bara driver just bullerfrågor, som ”Boende mot buller i Norra Sollentuna”.

Men trots sitt stora engagemang i bullerfrågan är Gunnar Lustig en pragmatisk man.

– Väljer man att bo nära en stor stad får man tåla en hel del buller. Det som retar mig som skattebetalare är att man inte åtgärdar det som går att åtgärda. Bullerplank som börjar på fel ställe och slutar på fel ställe är bara ett exempel, påpekar Gunnar Lustig och fortsätter:

– En konsultfirma har sagt att det finns möjlighet att minska bullret från tågen med upp till 15 decibel. Även sänkt hastighet på 90 km på E4:an skulle göra nytta, den hastighetsbegränsningen finns på en annan del av vägen som går genom Sollentuna. ♦ ”

KÄMPAR FÖR ERSÄTTNING
Sven Rosén och hans grannar har fått rätt i flera instanser men ännu inte sett till någon ersättning.

Lång kamp för ersättning kan ge resultat – kanske

Tågen fortsätter att dundra förbi. Men Sven Rosén och hans grannar i Malmö har efter lång kamp fått rätt till ersättning för värdeminskning på sina hus.

TEXT: MARIANNE HÜHNE VON SETH FOTO: EMMA LARSSON, SYDSVENSKA DAGBLADET/SCANPIX

Tid, tålmod och kanske pengar. Det krävs för att driva kampen mot bullerstörningar. Även om riktvärdena överskrids är det ingen garanti för åtgärder eller ersättning.

Sven Rosen och hans familj har bott i sin villa i Gullvik i Malmö i många år. Huset ligger 25 meter från järnvägen. När han flyttade in var den enkelspårig och trafiken måttlig. Problemen började med ett regeringsbeslut 1996 med godkännande en utökning av spåren till följd av byggandet av Öresundsbron.

– Dåvarande Banverket satte upp bullerplank och specialglas i fönstren och det räcker för att klara riktvärdena inomhus. Det bygger förstås på att alla fönster är stängda, säger Sven Rosén.

Godståg låter mer än persontrafik

Där kunde historien slutat. Men idag har Öresundstrafiken lagts om och passerar inte längre Gullvik. Det gör däremot 74 godståg per dygn och de bullrar långt mer än någonsin persontrafiken gjorde.

– Vi har uppmätta maxvärden på 95

decibel utomhus och det går inte att vara i trädgården. Det handlar om 50–65 vagnar i varje godståg. Att prata eller lyssna på radio är helt uteslutet och man kan aldrig vänja sig vid sådana nivåer på oljud, förklarar Sven Rosén.

Han har suttit i regionstyrelsen i Villaägarnas Riksförbund och från början drevs kampen med hjälp från förbundet också centralt. Kravet gäller ekonomisk ersättning för värdeminskningen på huset.

Ett stort antal villaägare gick ihop mot dåvarande Banverket, som sa blankt nej till ersättning. Sven Rosén är inte nådig i sin kritik, han kallar agerandet kring spårbygget för hänsynslöst och gangsteraktigt.

Villaägarna i Gullvik gav sig inte så lätt. De kontaktade advokater i Stockholm med erfarenhet av bullermål och så småningom hamnade deras ärende i Miljödomstolen, som gav villaägarna rätt.

– Mitt krav var 150 000 kronor och det är ungefär vad jag har blivit tilldömd, säger Sven Rosén.

Andra har fått sina krav jämkade eller blivit helt utan. Totalt är det 17 villa-

ägare som ska få ersättning, enligt domen. Banverket (nuvarande Trafikverket) lät sig dock inte nöja utan överklagade men förlorade även i nästa instans, Miljööverdomstolen. Trafikverket har nu överklagat till högsta domstolen, som ännu inte fattat beslut om målet ska tas upp. Så några pengar har Sven Rosén ännu inte sett röken av.

Råd med dyr skadeståndsprocess

Att driva skadeståndsprocess i domstol kan bli mycket dyrt för den som förlorar. Därför är det oerhört viktigt att ha alla papper och avtal i ordning. Villaägarna i Gullvik hade inte kunnat bekosta en eventuell förlust om de inte hade gått ihop. En noggrann och vattentät kalkyl ligger bakom.

Sven Rosén förklarar:

– Var och en av oss har rättsskydd i våra hem- och villaförsäkringar. Det täcker 75 000–100 000 kronor per försäkring. Enligt vårt avtal med advokaterna kommer ingen av oss att från egen ficka behöva betala mer än högst 8 000 kronor. ♦

